

JOSEP VALLVERDÚ

La presó de Lleida

Pagès editors
LLEIDA, 2003

© Josep Vallverdú i Aixalà, 2003
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S.L., 2010
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat

Primera edició digital (e-pub): maig de 2010

Disseny de la coberta: Mercè Trepal

ISBN: 978-84-9779-919-5

Aquesta edició correspon als continguts
de la primera edició en format paper de novembre de 2003

Jo, *don* Marcelo Guillermo Torrejón, coronel jutge del Castell Principal de la ciutat de Lèrida, em digno a dictar la següent sentència:

Atès que ha comparegut a la meva presència Francesc Colet, de vint anys, fadrí, natural de Montboulon, a la comarca de Vallespir, Regne de França, portat a judici com a darrer component de la banda criminal aixecada contra el nostre legítim monarca, sa Catòlica Majestat Felip, capitanejada pel conegut com Lo Cabaler Mussons, i és acusat com a culpable dels fets següents:

Primer — Emboscada i atac contra el destacament del tinent Novel·lo, el divuit de febrer de 1718, a Benavent a prop de Lèrida, amb la mort de dos homes de tropa i ferides lleus al tinent.

Ítem — Assalt a la Torre del Molí Vell, al camí d'Algerri, la nit del 30 de gener del mateix any, durant el qual els malfactors atacaren els homes de la torre, l'amo Miquel, i els dos fills Antoni i Pere, i els lligaren i emmordassaren; i després procediren a violentar totes les dones de la casa, de manera criminal i sense excepció: la muller de l'amo, la cunyada, la filla i una criadeta. L'esmentat Francesc fou qui amb reprovable violència arrossegà la filla de Miquel a l'estable per consumir el menyspreable i bestial fet. Miquel, l'amo de la torre, presentà al moment oportú denúncia davant el Tinent de Rei i aquest, atès que la banda del Cabaler havia estat

incriminada de rebel·lió militar, passà la denúncia a la meva jurisdicció.

Resolució: comprovats tots els fets, malgrat l'insistent manifestació d'innocència de l'acusat respecte del segon dels delictes referenciats, aquest jutjat, seguint els preceptes de la jurisdicció de guerra, condemna el guerriller Francesc Colet a la

Pena de mort.

El condemnat serà immediatament traslladat a les masmorres del baró de Quero, on esperarà l'acompliment de la sentència, sense recurs ordinari ni extraordinari possible.

Dada en Lérída, Castell Principal, a tres de març de l'any de mil set-cents dinou.

El coronel jutge

Don Isidre Climent es va acomodar el mocador al puny de la casaca i diposità quasi al mateix temps la capseta de rapè damunt la taula vermellova amb cantells de vori del despatx del governador. L'advocat tenia algun detall relaxant en les entrevistes amb la màxima autoritat local i zonal, representant de la molt catòlica majestat de Felip de Borbó: aquest cop era l'oferta de bon rapè. El governador l'havia citat per tenir un canvi d'impressions sobre dos assumptes que de feia dies que el preocupaven: l'un, les crescudes del riu, periòdiques i que posaven en perill l'estabilitat de la riba dreta coronada pels darreres de les cases, els vergers i els corrals dels veïns del carrer Major. L'altre feia referència als reclusos de les dues presons de la ciutat, el Castell Principal i, sobretot, la casa del baró de Quero.

L'advocat ja coneixia l'angle sota el qual el governador contemplava aquells problemes i, consegüentment,

sabia com enfocar-los a cada nova discussió. Personalment estava segur que aquelles sessions ni a discussió no arribaven. Més caràcter dialèctic i de vegades encès oferien aquells temes quan el governador els tractava amb l'ajuntament i algun cop amb el capítol dels canonges.

Don Isidre Climent estava prou satisfet de la confiança que un governador com Mateu de Dubus li oferia: la màxima autoritat de Lleida confiava en la fidelitat de l'advocat a Felip i al règim instaurat amb les noves plantes, entre 1716 i 1717: els governadors o corregidors, arreu de Catalunya, tenien per missió molt important mesurar el grau de confiança que mereixien els paers, ara regidors; els membres de la legislatura; els militars austriacistes d'abans, acollits a l'exèrcit de Felip; els ciutadans honrats; els professionals; el clergat; els menestrals... tothom. Isidre Climent havia estat simpatitzant amb l'arxiduc i ho manifestà obertament en la primera entrevista tinguda amb el corregidor Dubus, declarant al mateix temps que una consideració serena de la situació a partir de 1716 l'havia decantat plenament a favor de les tesis borbòniques. Segons deia, el progrés, la ciència, el foment social i econòmic estava en mans dels nous polítics i tècnics.

La sinceritat de l'home de lleis i una particular astúcia del governador, que pretenia distanciar-se de la política altament repressiva del seu antecessor, el comte de Louvigny, el van fer decantar per sol·licitar i escoltar les ponderades observacions que sobre la societat lleidatana li podia fer aquell advocat expert.

—És d'agrair la vostra sinceritat, advocat —havia admès el marquès—. Però, en el fons del vostre cor, vós continueu essent un partidari de Carles... o m'erro?

Don Isidre havia decantat un xic el cap.

—Excel·lència: coneixeu algú amb dos dits de front que pensi que té cap benefici possible amb un príncep

refugiat a la llunyana Viena, que mai més no aspirarà a la corona espanyola?

Després havia mogut el cap afirmativament amb energia:

—És aquí que em guanyo el pa, sóc un home pràctic, no tinc cap tossudesa política, només penso en el meu millor servei al monarca legítim dins les meves possibilitats.

Semblava prou sincer, àdhuc convençut.

Dubus cercava quelcom. Butxaquejava, obria calaixos.

—Endevino, senyor governador, que esteu cercant el vostre rapè? —havia insinuat l'advocat estirant el braç per damunt de la taula i empenyent lleument amb els dits la seva pròpia i personal capseta.

El governador, després de prendre'n un pols, havia reconegut la bondat del producte del seu interlocutor.

—Us en forniré sempre, senyor —prometé Isidre.

Des d'una primera conversa, ja feia mesos, l'advocat es transformà en una mena de conseller privat del governador. El Tinent de Rei, el bisbe, els canonges, els regidors més destacats, no aclarien què tenia l'advocat que ells no tinguessin. Isidre Climent era obertament espiat per tota la trepa filipista, que hauria esclatat de goig si haguessin estat en mesura de descobrir en l'home de lleis alguna infidelitat a la monarquia.

Ara l'advocat Isidre Climent es disposava a donar el seu millor parer a allò que el governador li plantegés. S'havia posat dret tan bon punt Dubus entrà. La màxima autoritat féu fora amb un gest el seu secretari i s'assegué en actitud distesa en la cadira contigua a la de l'advocat.

—Què farem amb els presos? —engegà— En tinc un centenar al Castell, i el baró uns trenta més.

—En va fer penjar sis abans d'ahir, segons tinc entès —va dir Climent—. Al pati mateix del seu casalot.

—Malgrat això, n'hi ha encara una trentena a les seves masmorres. Jo diria que actua com un antiquat. Mireu, els grans escarments ja estan fets. Han passat vora vint anys des de la submissió d'aquesta terra. Ja sé que Louvigny va picar fort... i convenia, en els seus dies. Ara caldria menys forques, enviar gent a galeres, traslladar-los a altres ciutats, sobretot reduir el nombre d'encadenats a les nostres presons.

—Em permeteu? Les sentències dels jutges militars pot revisar-les a la baixa Sa Excel·lència. Ara, dit això, el baró de Quero s'avindria bonament a les rebaixes?

El governador es gratà la barbeta amb el cap cot.

—Ho dubto: el seu càrrec de “procurador dels presos” se'l van inventar entre ell i el meu predecessor Louvigny, i fou ratificat pel mateix rei. Per això, jo no puc desautoritzar rotundament algú que té un càrrec del mateix origen que el meu, la corona. El baró pensa que fa el millor servei fent penjar de tant en tant uns quants desgraciats. Se'n puja al Castell i fa la tria dels que, condemnats a pena màxima, posarà en capella al seu casalot. Passats uns dies, executa la sentència. No us sembla que tot plegat fa tuf d'excés? Sembla com si ell tingué presa per executar.

Isidre Climent aprofità el moment.

—Per descomptat. Comprenc, a més a més, que sentiú desgrat per aquesta mena d'autoritat executiva que sembla que s'entafora en les vostres atribucions.

Féu una pausa. I continuà, com volent introduir en els seus comentaris un element de desassossec:

—A més a més, si bé hi ha un ampli sector dels condemnats que ho foren per crims de sang, algun dels apressats potser només ho fou per ser partidari de l'arxiduc. Caldria distingir entre un acoltellador assedegat de sang i un altre ciutadà que, bonament i potser mal

aconsellat, servia la causa que va perdre la guerra. Estic sospitant que entre els presos del casalot del baró n'hi comptaríem algun dels darrers.

—És natural.

—N'estic cert. Permeteu-me que acabi el meu raonament: seria incongruent que, per una banda, el governador, a instància d'algun jutge, dels ajuntaments, de la reial audiència o del mateix consell reial, anés decretant indults de presos que encara són al Castell, mentre el baró penja i no para de penjar qualsevol dissortat que cau a les seves mans.

—Us faig una proposta —va fer aleshores el governador sobtadament agitat—: voleu indagar directament quins tipus de presos té el baró? Us estendré un passi perquè pugueu entrar als calabossos del casalot i els feu les preguntes pertinents. Miraríem d'aturar tanta execució enviant a galeres o traslladant els penats per color política.

El magí de l'advocat Climent galopava.

—Compliré l'encàrrec amb la major diligència —prometé. I després d'una pausa:

—Què, de les inundacions?

El governador, ara dempeus, xerrava tot fent petites passes i dedicant al mateix temps al seu visitant gestos que romangués assegut.

—N'hi tornarà a haver —explicava—. Hem passat un hivern deplorable, amb molt de cabal, que s'ha endut una part de l'areny de Magdalena i del talús dessota el baluard de l'Arcada. He insistit prop de l'Ajuntament que hi posin remei. Les revingudes del riu són constants. Les actes de l'antiga Paeria en parlen des de fa dos segles. Jo faré pressió, un cop s'hagi pres l'acord municipal, a prop de les arquees reials, però també els canonges han de comunicar de dret la seva contribució. Sembla mentida que els mateixos interessats, que són els habitants de la ciutat, no vegin que estan en perill!

—Si em concediu una propera audiència, posem divendres, potser estaré en condicions de proposar-vos una o dues solucions —comentà l'advocat.

El corregidor parà en sec la caminada.

—Us conec, senyor advocat. No calen més audiències: aboqueu les solucions.

—Doncs, que els presos treballin al curs del riu ajudant en el reforç del talús.

L'advocat Climent sabia que entre la bona gent del carrer es demanava insistentment que es formessin brigades de treball per bastir d'una vegada el talús de reforç i de contenció a l'esquifida banqueteta del temps. I havia pensat que podia recollir aquell corrent d'opinió i exposar-lo a l'autoritat màxima.

—Bona pensada. Ja m'està bé —admeté el governador al cap d'uns segons—. Ordenaré al coronel del Castell Principal que destini la tropa necessària a la seguretat dels treballs.

—Per descomptat, els presos han d'estar ben vigilats. I jo us pregaria que silenciéssiu, àdhuc en privat, que ho he suggerit jo.

El governador acomiadà Climent amb mostres de complaença. Aquella seria una mesura de segur ben vista per tothom. O quasi.

L'aire fresc d'aquella tarda de maig acompanyà l'advocat fins a casa seva. L'endemà va rebre per un propi el passi del governador per visitar el baró de Quero. Immediatament ell va escriure una nota al baró demanant-li audiència. Potser li caldria esperar un parell de dies abans el cruel "procurador de presos" no es dignés contestar. El baró de Quero contemplava sempre amb irritació tota intromissió en el que considerava afers de la seva exclusiva competència. L'advocat Climent, però, estava segur que no trigaria a obrir-li les portes dels "seus" calabossos, per bé que molt a contracor.

Climent sortí a fer una passejadeta cap al carrer Major, fins a l'Arcada; pel carreró de l'Impressor sortí al baluard que donava al riu. Efectivament, les aigües de primavera colpien amb no poca fúria el talús que feia de banquetta. Cabanes, parets de les cases i cortals havien caigut potser a conseqüència dels darrers setges de la ciutat, però era presumible que alguna hagués sofert també darrerament les conseqüències de les mossegades del corrent.

Dos homes garlaven prop d'allí a propòsit de l'aigua.

—Mos la farà, mos la farà.

—L'aigua és mala bèstia, mossega com una guineu.

—M'agradaria pensar que no farà *desacatos*.

—Jo també, però... Hi ha senyals. Diu que per Balaguer tremolen les cases pels remolins d'aigua que s'hi han entaforat pel davall des del riu. I enllà de Ponts, pel Coll de Nargó, les afraus i coves bramen.

—Com ho saps?

—Ho diu lo Redola.

L'advocat va intervenir:

—Perdoneu: aquest Redola és aquell que diuen que ho sap tot?

Els homes respongueren, afalagats de ser interpel·lats per un cavaller:

—Oi tant, senyor! Sobretot en coses de pluges, malvestats del temperi i ventades. Les aigües de davall terra se remouen amb los temporals del cap d'istiu i de setembre. Ara tothom ho sap: cosa que prediu lo Redola, evangeli .

L'advocat reblà el clau:

—I la gent què diu? No us agradaria que entre vosaltres es fessin escamots, no pas a jova, sinó amb soldada, per portar terra i fer el talús? Ara, que... la Paeria —vull dir l'Ajuntament— diu que no sap d'on treure el moscatell, que això costaria.

—És que els ajuntaments no tenen els caps per pensar, sinó per posar-s'hi barrets de plomes! Mireu, senyor: entre soldats i presos, que són una bona colla, es faria un exèrcit de treballadors i tindríem banqueta.

—Presos, heu dit? —va fer Climent, fingint-se sorprès.

Ell, però, no se sorprenia que una solució tan realista no només sorgís del poble, infinitament més savi que els governants, sinó que ara ja corregués obertament per Lleida.

Climent es féu trobadís, unes hores més tard, amb el regidor Bellet, influent a l'Ajuntament i prop del Tinent de Rei les moltes temporades que Dubus passava fora de la ciutat.

—La gent està bon xic amoïnada amb les pujades del riu —li engegà Climent d'entrada—. A Cappont no els toca la camisa a la pell, i no diguem els del carrer Major —va comentar-li.

—Per què m'ho dius a mi? L'Ajuntament no pot fer-hi més.

—Fins ara, no. Escolta: ha arribat a oïdes del governador que seria bo emprar la soldadesca en les tasques de fer el talús. I potser els presos i tot. La gent ho va dient.

—Això dels presos el baró no ho voldrà.

—Jo crec que sí; el marquès de Dubus pot disposar-ho i al mateix temps ell pot ordenar que els soldats també treballin en l'obra de contenció del riu. De fet, hi està d'acord.

—En aquest cas, l'Ajuntament potser es faria càrrec de contractar el transport de terra des de Gardeny —rumià Bellet en veu alta.

—Parla'n als regidors i l'alcalde: però cal fer quelcom perquè la primavera avança i la mica d'aigua nival que ha baixat es pot veure més que doblada.

—*A la orden.* Tu, Climent, ets una mena de poder dessota el poder. Només et falta posar-te a la butxaca el bisbe.

Climent, somrient, dibuixà en l'aire una clerical benedició.

—Això seria un miracle. Ni bisbe ni canonges no juguen.

Isidre Climent reflexionava, aquell vespre, repassant els fets dels darrers dies; el governador semblava inclinat a secundar la seva tesi que calia escampar presos i començar a esborrar la imatge d'una Lleida repressiva i penalitzadora en excés. Ja prou anguniós era veure la transformació del destruït barri de la Seu en el Castell Principal i ciutadella murallada, la qual cosa no feia més que reblar damunt la ciutat el pes d'una ombra militar i bèl·lica.

L'afer dels presos prendria un caire més empassador si els portaven a treballar en tasques beneficioses per a la ciutat i entorn, com per exemple la construcció del talús del riu. I Climent sospitava que si podia visitar la presó trobaria entre els reclusos gent encesament addicta a l'arxiduc, i per aquesta consideració tenia més interès a veure'ls. En el fons, tot i haver-se mantingut fora de la xarxa activa dels encara rebels, fins al punt de passar als ulls de tothom per un botifler o mig botifler, aprofitaria qualsevol ocasió per beneficiar els austriacistes.

De vegades havia pensat que encara era prou jove per llançar-se a la muntanya, amb en Carraslet, o per haver participat en l'intent de Berwick i Bona pels Pirineus, feia pocs mesos. Aquests pensaments, però, s'esborraven quan considerava que podia fer tant o més per la causa de les llibertats perdudes vivint a Lleida i teixint aquella subtil teranyina d'influències, gestions i complicitats,

aparentment destinades a facilitar la consolidació d'un poder que ell mai no subscriuria i les quals, contràriament al que la gent creia, podien servir per ajudar els malcontents i treure'ls dels destrets en què la repressió filipista els havia reclòs.

Finalment, dos dies més tard de la seva passejada, l'advocat va rebre, per un dels homes d'armes del baró, una breu carta amb l'autorització per visitar els seus presos.